

ŠTO GRAĐANIMA EU-a ZNAČE TEMELJNA PRAVA?

— SAŽETAK

ISTRAŽIVANJE O TEMELJNIM
PRAVIMA

2

Što pojedinci misle i znaju o ljudskim pravima

6

Stajališta o funkcioniranju demokratskog društva i političkom sudjelovanju

12

Dobra uprava i korupcija u javnim službama

© Agencija Europske unije za temeljna prava, 2021.

Umnožavanje je dopušteno uz uvjet navođenja izvora.

Za svaku uporabu ili reprodukciju fotografija ili druge građe koja nije zaštićena autorskim pravom Agencije Europske unije za temeljna prava, dopuštenje treba zatražiti izravno od vlasnika prava.

Ni Agencija Europske unije za temeljna prava ni osobe koje djeluju u njezino ime ne odgovaraju za uporabu podataka iz ove publikacije.

Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2021.

Print	ISBN 978-92-9461-104-8	doi:10.2811/767534	TK-01-20-642-HR-C
PDF	ISBN 978-92-9461-080-5	doi:10.2811/65114	TK-01-20-642-HR-N

Fotografije:

Naslovnica: © iStock/filadendron

Stranica 5.: © FRA

Stranica 6.: © iStock/Vladimir Vladimirov

Stranica 10.: © iStock/miodrag ignjatovic

Stranica 11.: (lijevo) © iStock/Chris Ryan; (desno) © iStock/Zolnierenek

Stranica 12.: © iStock/notwaew

Stranica 13.: (lijevo) © iStock/Martinbowra; (desno) © iStock/urbazon

Stranica 16.: © iStock/mediaphotos

Europska unija temelji se na vrijednostima demokracije, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava. Ipak, te se vrijednosti i rasprave o temeljnim pravima na razini EU-a i država članica u svakodnevnom životu ljudi mogu činiti apstraktnima.

Imajući to na umu, FRA je istražila percepciju, znanje i iskustvo ljudi u pogledu njihovih temeljnih prava u praksi. Podatci koje je prikupila sveobuhvatni su i usporedivi dokazi o tim aspektima.

Napomena o terminologiji

Pojam „temeljna prava“ upotrebljava se za „ljudska prava“ u unutarnjem kontekstu EU-a. U nekim pitanjima u okviru istraživanja upotrebljava se pojam „ljudska prava“ jer su ga osobe koje su odgovarale na upitnik bolje razumjele. Ta se dva pojma u ovom sažetku upotrebljavaju kao sinonimi.

U ovom se sažetku iznose glavni zaključci FRA-ina istraživanja. Njima se institucije EU-a, vlade i institucije država članica te borbe za ljudska prava i organizacije civilnog društva ponajprije nastoji informirati o mjestu koje temeljna prava zauzimaju u društvima EU-a, na temelju mišljenja i iskustava pojedinaca.

Ti su zaključci neophodno štivo za sve osobe koje se zalažu za oblikovanje politika na temelju dokaza u skladu s pristupom „odozdo prema gore“. Osobe koje se bave temeljnim pravima mogu te podatke iskoristiti za informiranje, ali i preispitivanje vlastitih pretpostavki o mišljenjima i iskustvima javnosti.

Na temelju tih rezultata mogu se donijeti i odluke o daljnjem djelovanju u području temeljnih prava i oni se, u konačnici, mogu upotrijebiti kako bi se pozitivno utjecalo na provedbu prava u praksi.

Istraživanje o temeljnim pravima: ključni podatci

Tijekom istraživanja o temeljnim pravima prikupljeni su podatci iz 29 zemalja: 27 država članica EU-a (EU 27), Ujedinjene Kraljevine (države članice EU-a u vrijeme prikupljanja podataka) i Sjeverne Makedonije (jedine države koja nije članica EU-a sa statusom promatrača FRA-e u vrijeme pripreme istraživanja).

U okviru istraživanja prikupljeni su podatci ukupno 34 948 ispitanika. U svakoj je zemlji sudjelovao reprezentativni uzorak ispitanika koji je u većini zemalja činilo oko 1 000 osoba, a u Francuskoj i Njemačkoj oko 3 000 osoba.

Istraživanje o temeljnim pravima provedeno je putem interneta u Austriji, Danskoj, Estoniji, Finskoj, Francuskoj, Luksemburgu, Nizozemskoj, Njemačkoj, Švedskoj i Ujedinjenoj Kraljevini. U ostalim su zemljama ispitivači uživo stupili u kontakt s ispitanicima. Razgovori su se održavali od siječnja do listopada 2019.

Rezultati su reprezentativni na razini EU-a te za svaku zemlju, a odnose se na osobe u dobi od 16 godina ili više, s uobičajenim boravištem u zemlji u kojoj su sudjelovale u istraživanju.

ŠTO POJEDINCI MISLE I ZNAJU O LJUDSKIM PRAVIMA

Većina ljudi smatra da su ljudska prava važna za stvaranje pravednijeg društva, no osobe u društveno nepovoljnom položaju često misle da od njih nemaju mnogo koristi.

MIŠLJENJE FRA-e 1.

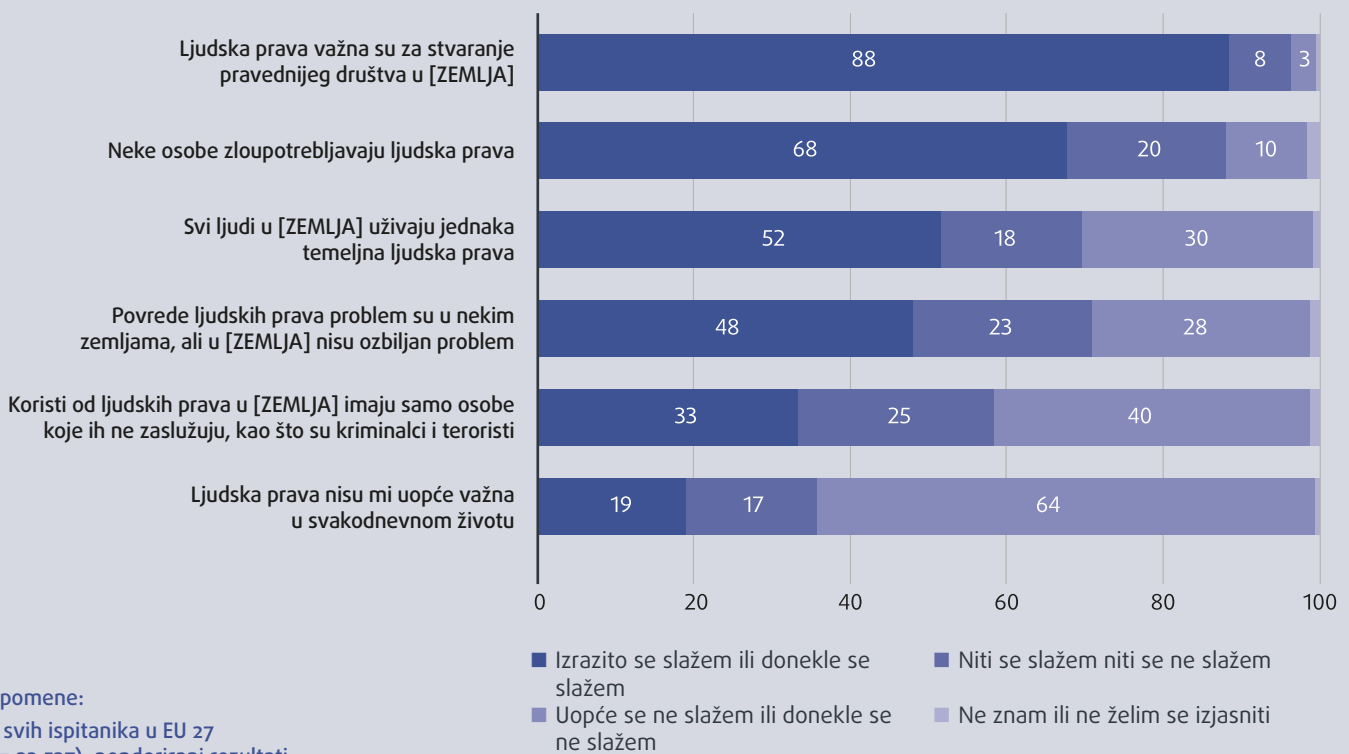
EU i njezine države članice trebali bi poduzeti ciljane mjere kako bi osigurali da se osobe koje teško „spajaju kraj s krajem“ i koje češće smatraju da ne uživaju svi jednaka temeljna ljudska prava djelotvorno informira o njihovim pravima i načinu na koji ih mogu ostvariti. Trebali bi provesti i mjere kojima će se pridonijeti boljem informiranju osoba s nižim stupnjem obrazovanja o njihovim pravima. Države članice EU-a koje provode takve mjere na nacionalnoj razini trebale bi razmotriti uporabu dostupnih mehanizama financiranja EU-a i uključivanje relevantnih nacionalnih dionika, posebno nacionalnih institucija za ljudska prava, tijela za promicanje jednakosti i institucija pučkih pravobranitelja.

Takve bi mjere trebale uključivati nastojanja da se o temeljnim pravima pojedinaca izvješćuje, da ih se promiče i da ih se učini dostupnima za sve. Države članice mogle bi razmotriti različite forume i kanale za djelotvorno izvješćivanje o pravima, tako da se, u bliskoj suradnji s organizacijama civilnog društva, usmjere na konkretne društvene skupine i uz standardne vrste medija upotrijebe društvene medije.

- ★ Gotovo devet od deset osoba u EU-u (88 %) smatra da su ljudska prava važna za stvaranje pravednijeg društva u njihovoj zemlji. U Mađarskoj je taj postotak najniži i iznosi 76 %, a u Malti je najviši i iznosi 96 %. Osim toga, gotovo dvije trećine (64 %) osoba ne slaže se s tvrdnjom „ljudska prava nisu mi uopće važna u svakodnevnom životu“. To pokazuje da osobe u EU-u općenito smatraju da ljudska prava mogu imati korisnu i važnu ulogu u njihovim životima.
- ★ Istodobno, gotovo sedam od deset Europljana (68 %) smatra da neke osobe zloupotrebljavaju ljudska prava. Jedna trećina osoba (33 %) slaže se s tvrdnjom da „koristi od ljudskih prava imaju samo osobe koje ih ne zaslužuju, kao što su kriminalci i teroristi“.
- ★ Rezultati upućuju na povezanost visine dohotka i stupnja obrazovanja osoba s njihovim stajalištima o ljudskim pravima. Osobe koje tvrde da teško preživljavaju sa svojim dohotkom kućanstva (odnosno nailaze na poteškoće pri podmirivanju nužnih troškova) i osobe s najviše nižim srednjoškolskim obrazovanjem češće smatraju da u njihovoj zemlji ne uživaju svi jednaka ljudska prava. Istodobno, smatraju i da neke osobe zloupotrebljavaju ljudska prava.
- ★ Na primjer, 44 % osoba koje teško spajaju kraj s krajem slaže se s tvrdnjom da „koristi od ljudskih prava imaju samo osobe koje ih ne zaslužuju, kao što su kriminalci i teroristi“. Radi usporedbe, tako misli 27 % osoba koje vrlo lako preživljavaju sa svojim trenutnim dohotkom. Nadalje, s tom se tvrdnjom slaže 38 % starijih osoba, u dobi od 65 godina ili više, u odnosu na 27 % osoba u dobi od 16 do 29 godina. S druge strane, 43 % osoba koje se suočavaju s ozbiljnim trajnim ograničenjima u uobičajenim aktivnostima, kao što su osobe s invaliditetom ili dugotrajnim zdravstvenim problemima, slaže se s tom tvrdnjom, u odnosu na 32 % osoba koje nemaju takva ograničenja.

- ★ U 11 od 27 država članica EU-a najmanje 50 % osoba slaže se ili se izrazito slaže s tvrdnjom da povrede ljudskih prava nisu ozbiljan problem u njihovoj zemlji, već se događaju „negdje drugdje“.
- ★ Kada se rezultati raščlane prema sociodemografskim obilježjima, vidljivo je da se osobe koje „teško“ ili „vrlo teško“ spajaju kraj s krajem rjeđe slažu (ili izrazito slažu) s tvrdnjom da povrede ljudskih prava nisu ozbiljan problem u njihovoj zemlji: to smatra 43 % osoba, u odnosu na 54 % osoba koje sa svojim dohotkom preživljavaju „lako“ ili „vrlo lako“. Takvo je stajalište ujedno češće među muškarcima (52 %) nego među ženama (44 %).

SLIKA 1.: STAJALIŠTA O ODABRANIM ASPEKTIMA LJUDSKIH PRAVA (EU 27, %)

► Napomene:
od svih ispitanika u EU 27
(n = 32 537); ponderirani rezultati.

Izvor: FRA, Istraživanje o temeljnim pravima, 2019. (Podatci prikupljeni u suradnji s agencijama CBS (NL), CTIE (LU) i Statistik Austria (AT)).

„Estonija je zemlja u kojoj se ljudska prava općenito poštuju, no smatram da se osobe s niskim dohotkom (umirovljenici, osobe s invaliditetom) suočavaju s određenim poteškoćama.“

(muškarac, dobna skupina od 16 do 29 godina, ispitanik u istraživanju, Estonija)

U skladu s novim strateškim programom za EU za razdoblje 2019.–2024.¹ izgradnja pravedne i socijalne Europe provedbom europskog stupa socijalnih prava², uz „pravednu tranziciju“ na održivu zelenu budućnost³, ključan je prioritet za EU. S obzirom na ta nastojanja, nezaposlenost i život u stanju siromaštva i socijalne isključenosti onemogućuju potpuno uživanje prava.

¹ Europsko vijeće (2019.), **Novi strateški program za razdoblje 2019.–2024.**

² Europski parlament, Vijeće Europske unije, Europska komisija, **Međuinstitucijski proglas o europskom stupu socijalnih prava**, Bruxelles, 13. prosinca 2017. (SL C 428, 13.12.2017., str. 10.). **Europskim stupom socijalnih prava** obuhvaćeno je 20 načela za osiguravanje novih i djelotvornijih prava građanima EU-a. Sastoji se od triju ključnih područja: jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, pravedni radni uvjeti te socijalna zaštita i isključenost (u okviru trećeg načela „Jednake mogućnosti“ utvrđuje se da svi imaju pravo na jednako postupanje i jednake mogućnosti u pogledu zapošljavanja, socijalne zaštite, obrazovanja te pristupa robi i uslugama dostupnima javnosti).

³ Vidjeti Europska komisija (2020.), **„Launching the Just Transition Mechanism – for a green transition based on solidarity and fairness“** (Uvođenje mehanizma za pravednu tranziciju – zelena tranzicija na temelju solidarnosti i pravednosti).

Povelja EU-a o temeljnim pravima neposredno je važna za provedbu prava EU-a, a neka prava utvrđena u Povelji bit će teško osigurati društveno i ekonomski najmarginaliziranijim skupinama u EU-u, na što upućuju odgovori na nekoliko pitanja iz istraživanja. Važan je niz prava iz Povelje. Ona uključuju, primjerice, ljudsko dostojanstvo (članak 1.), slobodu izbora zanimanja i pravo na rad (članak 15.), ravnopravnost žena i muškaraca (članak 23.), nediskriminaciju (članak 21.), socijalnu sigurnost i socijalnu pomoć (članak 34.), zdravstvenu zaštitu (članak 35.) i slobodu kretanja i boravka (članak 45.).

Za razmatranje rezultata istraživanja važno je i pravo pristupa pravosuđu (članak 47. Povelje). Pristup pravosuđu ugrožen je ako osobe, posebno one koje pripadaju marginaliziranim skupinama kao što su pojedinci koji u financijskom smislu ne mogu spojiti kraj s krajem, sustav provjere i ravnoteže smatraju potpuno stranim u svojem svakodnevnom životu, a takvo je razmišljanje dodatno izraženo nedovoljnim poznavanjem prava i načina na koje im se može pristupiti.

Razina poznavanja Povelje EU-a o temeljnim pravima niža je od razine poznavanja drugih međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima i ovisi o stupnju obrazovanja osoba.

MIŠLJENJE FRA-e 2.

Na temelju zaključaka Vijeća EU-a o Povelji iz 2019., države članice EU-a trebale bi razmotriti na koji bi način javnosti mogle najlakše osigurati „dostupne informacije“ o temeljnim pravima utvrđenima u Povelji. Time bi se nacionalne dionike u području ljudskih prava ujedno poduprlo u nastojanjima da promiču informiranje o Povelji i poboljšaju njezinu provedbu.

Pri promicanju Povelje EU bi trebao poduprijeti redovitu razmjenu informacija među državama članicama EU-a o primjerima prakse i usvojenom znanju kako bi se javnost bolje informirala o Povelji i upoznala s njom, posebno u državama članicama u kojima su istraživanjem o temeljnim pravima utvrđene niže razine informiranosti javnosti. To bi se moglo učiniti u okviru postojeće obveze na razini Radne skupine Vijeća za temeljna prava, prava građana i slobodno kretanje osoba (FREMP) u pogledu provedbe godišnjeg dijaloga o Povelji.

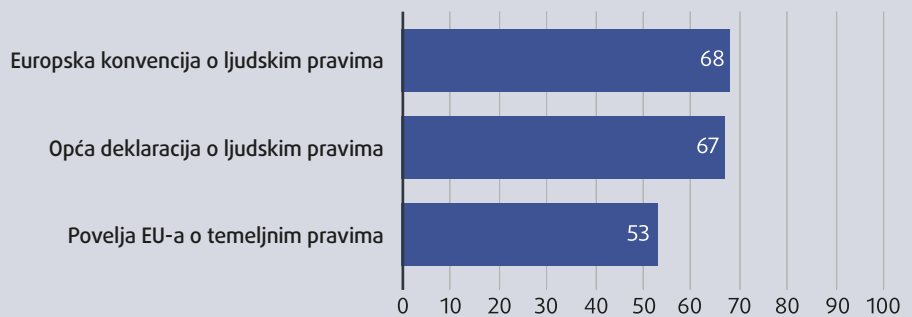
- ★ Polovina građana (53 %) čula je za Povelju Europske unije o temeljnim pravima. Manje ljudi čulo je za Povelju nego za Europsku konvenciju o ljudskim pravima i Opću deklaraciju o ljudskim pravima.

Taj se rezultat možda mogao očekivati s obzirom na to da je Europska konvencija o ljudskim pravima instrument star više od 70 godina, a Povelja EU-a o temeljnim pravima relativno je nova, s obzirom na to da je donesena prije 20 godina. Međutim, podatci zaista upućuju na to da je jaz između informiranosti javnosti o Povelji i o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (EKLJP) najmanji u zemljama koje su se Vijeću Europe pridružile tijekom 1990-ih i u kojima se EKLJP kraće primjenjuje.

- ★ Manje je vjerojatno da su osobe s nižim stupnjem obrazovanja čule za neki od triju međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima o kojima se ispitivalo u istraživanju: Opću deklaraciju o ljudskim pravima, Europsku konvenciju o ljudskim pravima i Povelju EU-a o temeljnim pravima.
- ★ Osim stupnja obrazovanja pojedinaca, druga sociodemografska obilježja povezana sa slabijom informiranošću o instrumentima u području ljudskih prava o kojima se ispitivalo uključuju otežano preživljavanje s trenutačnim dohotkom kućanstva, stariju dob (osobe u dobi od 65 godina ili više) te nezaposlenost ili umirovljenje.

Povelja je jedan od najsuvremenijih i najsveobuhvatnijih pravno obvezujućih instrumenata o ljudskim pravima. Ima jednaku pravnu vrijednost kao ugovori Europske unije. Člankom 51. Povelje zahtijeva se od EU-a i država članica da pri djelovanju u području primjene prava EU-a poštuju prava, pridržavaju se načela i promiču primjenu odredbi Povelje. U **zaključcima Vijeća EU-a o Povelji iz 2019.** poziva se države članice da pojačaju aktivnosti informiranja i osposobljavanja o Povelji među ključnim dionicima u području ljudskih prava i pritom prepoznaju ulogu FRA-e u tom pogledu. U tim se zaključcima ističe i da je „široj javnosti“ važno pružiti dostupne informacije o pravima utvrđenima u Povelji.

SLIKA 2.: INFORMIRANOST O KLJUČNIM INSTRUMENTIMA O LJUDSKIM PRAVIMA (EU 27, %)

►
Napomene:
od svih ispitanika u EU 27 od kojih se tražilo da ispune odjeljak istraživanja „Informiranost i odgovornosti u pogledu prava“ (n = 24 354); ponderirani rezultati.

Izvor: FRA, Istraživanje o temeljnim pravima, 2019. (Podatci prikupljeni u suradnji s agencijama CBS (NL), CTIE (LU) i Statistik Austria (AT)).

STAJALIŠTA O FUNKCIONIRANJU DEMOKRATSKOG DRUŠTVA I POLITIČKOM SUDJELOVANJU

Mladi pridaju manju važnost različitim aspektima funkcioniranja demokratskih društava o kojima se ispituje u istraživanju nego starije dobne skupine.

MIŠLJENJE FRA-e 3.

Kako bi se mladi više angažirali u području funkcioniranja demokratskog društva, ključnog stupa za uživanje temeljnih prava, Europska komisija i države članice trebale bi pri provedbi **strategije EU-a za mlade** za razdoblje 2019.-2027. u obzir uzeti rezultate istraživanja, koji pokazuju da osobe u dobi od 16 do 29 godina pridaju manju važnost ključnim aspektima demokracije. Ta strategija na razini EU-a uključuje „povećanj[e] sudjelovanja mladih u demokratskom životu, uključujući pristup kvalitetnim informacijama koje su potvrdili pouzdani izvori, te promicanj[e] sudjelovanja u europskim i drugim izborima“. Važno je da mladi izravno sudjeluju u tom procesu.

EU i njezine države članice trebale bi uzeti u obzir promjenjive obrasce sudjelovanja mladih u politici i istražiti nove načine za djelotvorno uključivanje mladih u cijeloj Europi i komuniciranje s njima.

- ★ Čak 86 % osoba smatra da su slobodni i pošteni izbori vrlo važni za demokraciju. Općenito, tri od pet osoba ili više pridaje veliku važnost svakom od šest elemenata demokracije o kojima se ispituje u istraživanju. Rezultati se kreću od 60 % do 86 %, ovisno o aspektu o kojem se ispituje. (Za popis konkretnih postavljenih pitanja vidjeti okvir.)
- ★ Mladi u dobnoj skupini od 16 do 29 godina uglavnom pridaju manju važnost šest aspekata demokracije o kojima se ispituje u istraživanju, u odnosu na starije dobne skupine. Na primjer, mladi (58 %) pridaju manju važnost pitanjima kao što su sloboda oporbenih stranaka da kritiziraju državnu vlast nego starije dobne skupine (70 % osoba u dobi od 54 do 64 godine i 69 % osoba u dobi od 65 godina ili više).
- ★ Člankom 165. Ugovora o funkcioniranju EU-a zahtijeva se od Unije da poduzme mjere kako bi potaknula mlade na sudjelovanje u demokratskom životu u Europi. Strategijom EU-a za mlade za razdoblje 2019.-2027., okvirom za suradnju u području politike EU-a za mlade, potiče se sudjelovanje mladih u demokratskom životu i ujedno podupire njihov društveni i građanski angažman. Nadalje, u skladu s **Rezolucijom Europskog parlamenta od 15. siječnja 2020. o Konferenciji o budućnosti Europe** smatra se da će osiguravanje sudjelovanja mladih biti ključan dio dugoročnih učinaka Konferencije i traži se da se u tom kontekstu organiziraju konkretni događaji za mlade.

Koja su se pitanja postavljala u istraživanju?

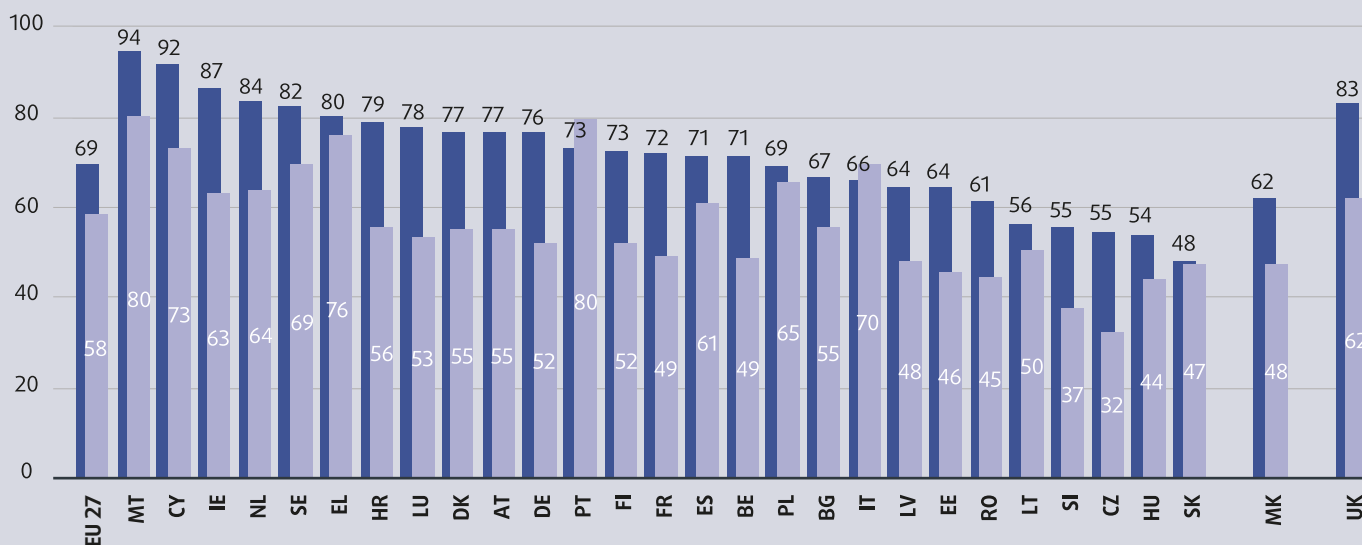
Što mislite koliko su sljedeći aspekti važni za demokraciju?

- Izbori bi trebali biti slobodni i poštjeni
- Prije nego što odluče za koga će glasovati, glasači bi o političkim pitanjima trebali raspraviti s drugim osobama
- Oporbene stranke trebale bi moći slobodno kritizirati državnu vlast
- Država ne bi smjela utjecati na izvješćivanje u medijima

- Prava manjinskih skupina trebala bi se zaštititi
- Građani bi trebali imati zadnju riječ u najvažnijim političkim pitanjima tako da o njima izravno glasuju na referendumima

Ispitanici su mogli odgovoriti na svaku tvrdnju tako da odaberu vrijednost na ljestvici od „1 – uopće nije važno“ do „7 – iznimno važno“. Usto, ispitanici koji nisu odabrali nijednu od tih kategorija odgovora mogli su odabrati opciju „ne želim se izjasniti“ ili „ne znam“.

SLIKA 3.: PRIDAVANJE VELIKE VAŽNOSTI SLOBODI OPORBENIH STRANAKA DA KRITIZIRAJU DRŽAVNU VLAST, OSOBE U DOBI OD 16 DO 29 GODINA I OSOBE U DOBI OD 65 GODINA ILI VIŠE, PO ZEMLJI (%)^{a, b}

Napomene:

^a Od svih ispitanika u EU 27, Ujedinjenoj Kraljevini i Sjevernoj Makedoniji od kojih se tražilo da ispune odjeljak istraživanja „Informiranost i odgovornosti u pogledu prava“ (n = 26 045); ponderirani rezultati.

^b Ispitanici su mogli odgovoriti na svaku tvrdnju tako da odaberu vrijednost na ljestvici od „1 – uopće nije važno“ do „7 – iznimno važno“. Usto, ispitanici koji nisu odabrali nijednu od tih kategorija odgovora mogli su odabrati opciju „ne želim se izjasniti“ ili „ne znam“. Prethodni rezultati temelje se na ispitanicima koji su na ljestvici od sedam bodova odabrali vrijednost 6 ili 7.

Izvor: FRA, Istraživanje o temeljnim pravima, 2019. (Podatci prikupljeni u suradnji s agencijama CBS (NL), CTIE (LU) i Statistik Austria (AT)).

Ljudi vjeruju u demokratska načela, no previše pojedinaca smatra da vodeći političari u okviru svoje politike zanemaruju njihove potrebe.

MIŠLJENJE FRA-e 4.

Za poboljšanje političkog sudjelovanja u EU-u nužno je zajednički djelovati kako bi se poduzele mjere na temelju rezultata istraživanja prema kojem većina ljudi smatra istinitom tvrdnju „vodeće stranke i političari ne mare za osobe poput mene”, što odražava i rezultat prema kojem pojedinci smatraju da su njihove mogućnosti zapošljavanja manje ako nisu članovi političke stranke na vlasti. Europska unija i države članice trebaju posebnu pozornost posvetiti društvenim skupinama koje se osjećaju najviše isključeni iz demokratskih procesa, kao što su osobe koje teško preživljavaju sa svojim trenutnim dohotkom.

„Dijalozi s građanima” i povezana savjetovanja utvrđeni su alati u EU-u kojima se nastoji doprijeti do različitih skupina u društvu kako bi ih se informiralo o važnim pitanjima politika. Međutim, te je alate potrebno ozbiljno preispitati kako bi se doprlo do osoba u gospodarski nepovoljnom položaju i kako bi se te osobe pokušalo sustavno uključiti.

Aktivno civilno društvo, uz neovisne, pluralističke i odgovorne medije koji se temelje na slobodi izražavanja, treba poduprijeti na razini EU-a i država članica kako bi se potvrdila njihova uloga u poboljšanju demokratskog angažmana kao načina kojim se osigurava poštovanje temeljnih prava.

- ★ Većina ljudi u EU-u (60 %) slaže se ili se izrazito slaže s tvrdnjom da vodeće stranke i političari ne mare za njih.
- ★ Osjećaj da „vodeće stranke i političari ne mare za osobe poput mene” izraženiji je među osobama koje teško preživljavaju sa svojim dohotkom kućanstva, osobama s najvišim nižim srednjoškolskim obrazovanjem i osobama koje se suočavaju s ozbiljnim trajnim ograničenjima u uobičajenim aktivnostima (zbog invaliditeta ili dugotrajnih zdravstvenih problema). Na primjer, s tom se tvrdnjom slaže 73 % osoba koje teško ili vrlo teško preživljavaju sa svojim trenutnim dohotkom kućanstva. Radi usporedbe, tako misli 45 % osoba koje lako ili vrlo lako preživljavaju sa svojim dohotkom.
- ★ Čak 63 % osoba misli da su mogućnosti zapošljavanja veće za pojedince koji su članovi političke stranke na vlasti. Rezultati upućuju na velike razlike među državama članicama EU-a kad je riječ o mjeri u kojoj pojedinci smatraju da je to tako. Takva su stajališta češća među osobama koje teško spajaju kraj s krajem.

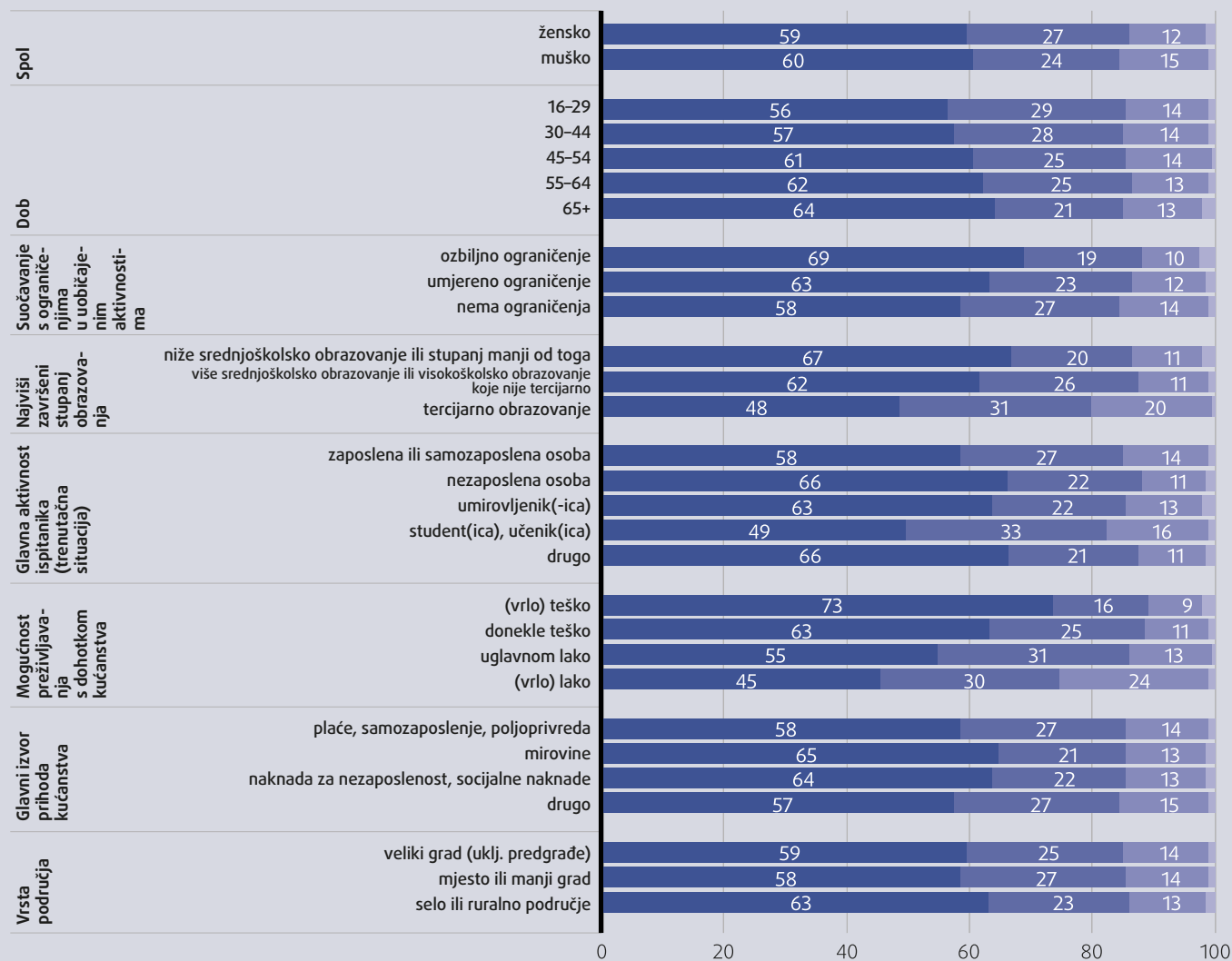
Zajedno s ljudskim pravima i vladavinom prava, demokracija je jedan od triju stupova Europske unije, a sve tri vrijednosti temeljne su vrijednosti Unije, kako su utvrđene u članku 2. Ugovora o Europskoj uniji. Dioba vlasti, političke slobode, transparentnost i odgovornost međunarodno su priznata načela čvrste demokracije koja dobro funkcionira. Ljudska, odnosno temeljna, prava kako se nazivaju u unutarnjem kontekstu EU-a, ključan su element za dobro funkcioniranje demokratskih društava u EU-u.

Program EU-a Europa za građane, čiji je cilj poboljšati uvjete za građansko i demokratsko sudjelovanje građana na razini EU-a, važan je dio paketa instrumenata EU-a za poticanje demokratskog angažmana. **Konferencija o budućnosti Europe** važan je paneuropski demokratski događaj kojim se nastoji djelotvornije uključiti građane EU-a. Riječ je o još jednom mehanizmu kojim EU pokušava uključiti građane u demokratske procese, u skladu s načelima utvrđenima u Povelji koja se odnose na prava građana, kao što su pravo glasovati i biti biran na izborima za Europski parlament (članak 39.) i pravo glasovati i biti biran na lokalnim izborima (članak 40.).

„Ljudska se prava poštuju ako osoba ima političke kontakte. Obični ljudi nisu zaštićeni.”

(žena, dobna skupina od 65 godina ili više, ispitanica u istraživanju, Španjolska)

SLIKA 4.: STAJALIŠTA O TVRDNJI „VODEĆE STRANKE I POLITIČARI NE MARE ZA OSOBE POPUT MENE” PREMA ODABRANIM SOCIODEMOGRAFSKIM OBILJEŽJIMA (EU 27, %)^{a, b}

- ▲
- Napomene:**
- ^a Od svih ispitanika u EU 27 od kojih se tražilo da ispune odjeljak istraživanja „Informiranost i odgovornosti u pogledu prava” (n = 24 354); ponderirani rezultati.
 - ^b Za pojedinosti o sociodemografskim varijablama koje se upotrebljavaju u analizi vidjeti Prilog I. glavnom izvješću.
- Izrazito se slažem ili donekle se slažem ■ Niti se slažem niti se ne slažem
 ■ Uopće se ne slažem ili donekle se ne slažem ■ Ne znam ili ne želim se izjasniti

Izvor: FRA, Istraživanje o temeljnim pravima, 2019. (Podatci prikupljeni u suradnji s agencijama CBS (NL), CTIE (LU) i Statistik Austria (AT)).

Jedna četvrtina osoba smatra da sudstvo nije neovisno, a jedna petina osoba smatra da nevladine i humanitarne organizacije nikako ne mogu izbjeći državno zastrašivanje.

MIŠLJENJE FRA-e 5.

Rezultat prema kojem malo više od jedne četvrtine građana Unije smatra da suci u njihovoj zemlji ne mogu obavljati svoj posao bez utjecaja države, što u pojedinim državama članicama smatra čak polovina građana, pokazuje da je nužno poduzeti konkretne mjere kako bi se povećalo povjerenje javnosti u neovisnost sudstva. Bez takvog povjerenja ugrožavaju se ključna demokratska načela i temeljna prava, kao što su pravo na djelotvoran pravni lijek i na pošteno suđenje te pravo na jednakost i na dobru upravu.

S obzirom na to da rezultati istraživanja pokazuju da jedna petina osoba smatra da nevladine i humanitarne organizacije nikako ne mogu izbjeći državno zastrašivanje, ključno je da države članice poštuju slobode i prava dionika civilnog društva.

Europska unija i njezine države članice trebale bi sustavno prikupljati neovisne i pouzdane podatke o javnom mišljenju o neovisnosti sudstva te o sposobnosti nevladinih i humanitarnih organizacija da djeluju bez utjecaja države. Tako će se Komisiji i ostalim institucijama EU-a te državama članicama osigurati dodatni dokazni temelj za utvrđivanje daljnjeg djelovanja. Na takvim se podacima temelje i važne inicijative, kao što su Komisijina godišnja procjena vladavine prava u državama članicama.

- ★ Jedna četvrtina građana (27 %) EU-a smatra da u njihovoj zemlji suci „nikad“ ne mogu ili „rijetko“ mogu obavljati svoj posao bez utjecaja države. Rezultati se kreću od 47 % u Hrvatskoj do 11 % u Danskoj i Finskoj.
- ★ Ukupno 37 % ljudi u EU-u smatra da nevladine i humanitarne organizacije većinu vremena ili uvijek mogu obavljati svoj posao bez državnog zastrašivanja. S druge strane, 34 % građana misli da je ponekad tako. Jedna petina ljudi (21 %) smatra da to nije nikad tako ili da je to rijetko moguće.

U skladu s člankom 47. Povelje EU-a o temeljnim pravima (pravo na djelotvoran pravni lijek i na pošteno suđenje) neovisni sudovi ključni su kako bi se zajamčila djelotvorna sudska zaštita temeljnih prava. Djelotvorna sudska zaštita, koja je temeljno pravo i opće načelo prava EU-a, čini „konkretan izraz“ vladavine prava, kako je istaknuo Sud Europske unije u svojoj sudskoj praksi na temelju članka 19. stavka 1. UEU-a, na primjer, u predmetu C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* (presuda od 27. veljače 2018., t. 32.).

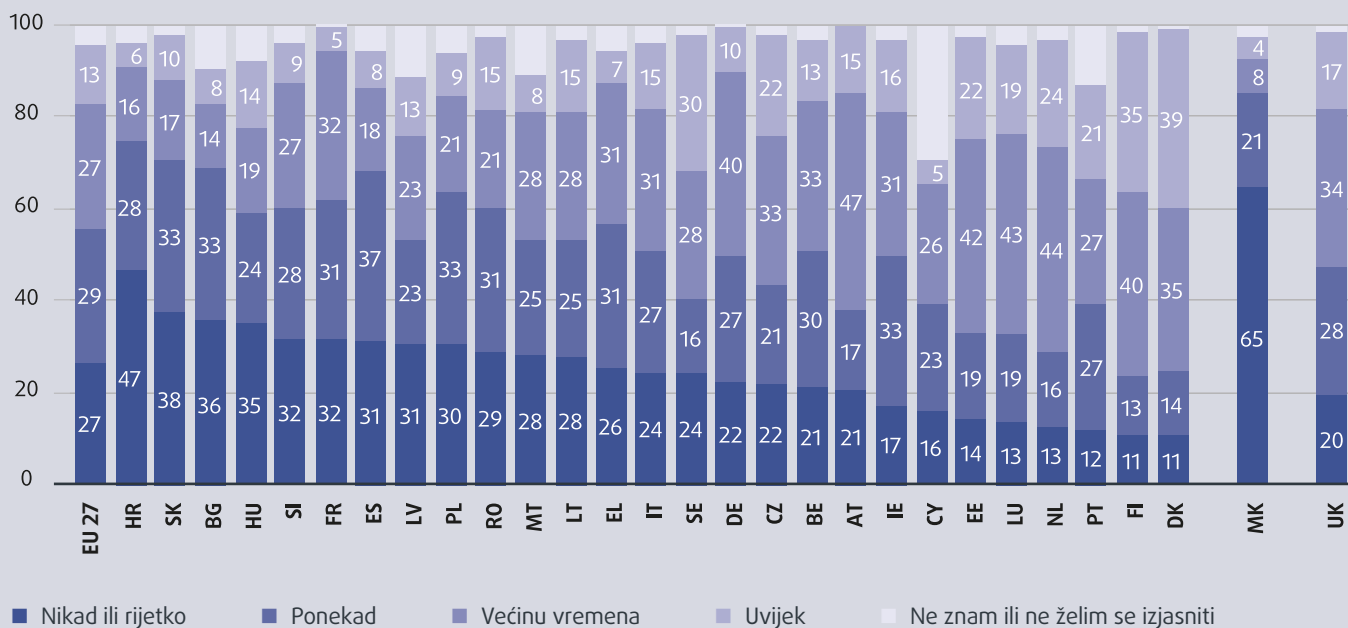
Nijedna demokracija ne može napredovati ni bez aktivnog civilnog društva, kako je istaknuto u *Komunikaciji Komisije Jačanje vladavine prava u Uniji*, objavljenoj u srpnju 2019. U tom kontekstu, Povelja uključuje prava na slobodu okupljanja i udruživanja (članak 12.) te slobodu izražavanja i informiranja (članak 11.). Ta se prava primjenjuju na države članice EU-a kad one djeluju u području primjene prava EU-a i posebno su važna u kontekstu organizacija civilnog društva u EU-u.

„Trebate ‚povući veze‘ da biste uopće bili imenovani za obnašanje dužnosti suca, što znači da je utjecaj vidljiv već u toj fazi.“

(žena, dobna skupina od 45 do 54 godine, sudionica tematske skupine, Bugarska)

SLIKA 5.: PERCEPCIJE O SPOSOBNOSTI SUDACA ZA OBAVLJANJE NJIHOVE DUŽNOSTI BEZ DRŽAVNOG UTJECAJA, PO ZEMLJI (%)^{a, b}

Izvor: FRA, Istraživanje o temeljnim pravima, 2019. (Podatci prikupljeni u suradnji s agencijama CBS (NL), CTIE (LU) i Statistik Austria (AT)).

Napomene:

- ^a Od svih ispitanika u EU 27, Ujedinjenoj Kraljevini i Sjevernoj Makedoniji od kojih se tražilo da ispune odjeljak istraživanja „Informiranost i odgovornosti u pogledu prava“ (n = 26 045); ponderirani rezultati.
- ^b Kategorije odgovora upotrijebljene u istraživanju bile su „nikad“, „rijetko“, „ponekad“, „većinu vremena“, „uvijek“, „ne želim se izjasniti“ i „ne znam“. Na slici su neke od izvornih kategorija povezane, kao što je vidljivo iz oznaka kategorija.

DOBRA UPRAVA I KORUPCIJA U JAVNIM SLUŽBAMA

Osobe kojima su učinkovite usluge javne uprave najpotrebnije, kao što su osobe s dugotrajnim zdravstvenim problemima, tvrde da se suočavaju s posebnim poteškoćama.

MIŠLJENJE FRA-e 6.

Države članice EU-a trebale bi osigurati da se informacije o pravima osoba u pogledu javnih usluga dostavljaju na vrijeme i da su dostupne svima. Trebale bi se posebno usredotočiti na skupine kojima su te usluge možda najpotrebnije, kao što su osobe s dugotrajnim zdravstvenim problemima ili invaliditetom, uključujući starije osobe.

- ★ Kad je riječ o problemima s kojima se suočavaju pri komunikaciji s javnom upravom i lokalnim tijelima, građani najčešće navode da je postupak obrade njihovog predmeta dugo trajao i da su teško pronašli relevantne informacije.
- ★ Osobama koje se suočavaju s trajnim ograničenjima u uobičajenim aktivnostima (zbog invaliditeta ili dugotrajnih zdravstvenih problema) te osobama nižeg stupnja obrazovanja ili s ograničenim materijalnim sredstvima teže je pronaći informacije o uslugama koje pružaju javna uprava i lokalna tijela.

- ★ Svaka deseta osoba (11 %) smatra da javna uprava prema njoj nije postupala jednako kao prema drugima.

Na primjer, 17 % građana koji teško ili vrlo teško spajaju kraj s krajem smatra da javna uprava ili lokalna tijela prema njima nisu postupala jednako kao prema drugima. Radi usporedbe, tako misli 8 % osoba koje lako ili vrlo lako preživljavaju sa svojim dohotkom.

- ★ Osobe koje se suočavaju s ozbiljnim trajnim ograničenjima u uobičajenim aktivnostima (zbog invaliditeta ili dugotrajnih zdravstvenih problema) češće će naići na probleme kad je riječ o uslugama koje pruža javna uprava ili lokalna tijela: njih 54 %, u odnosu na 39 % osoba koje se ne suočavaju s tim ograničenjima. Slično tomu, na takve će probleme češće naići osobe koje teško preživljavaju sa svojim dohotkom kućanstva: njih 48 %, u odnosu na 39 % osoba koje sa svojim dohotkom preživljavaju uglavnom lako ili vrlo lako.

„Kao majka djeteta s invaliditetom, zgrožena sam manjkom pomoći i smjernica koje mogu dobiti o pravima, mogućnostima itd.“

(žena, dobna skupina od 30 do 44 godine, ispitanica u istraživanju, Danska)

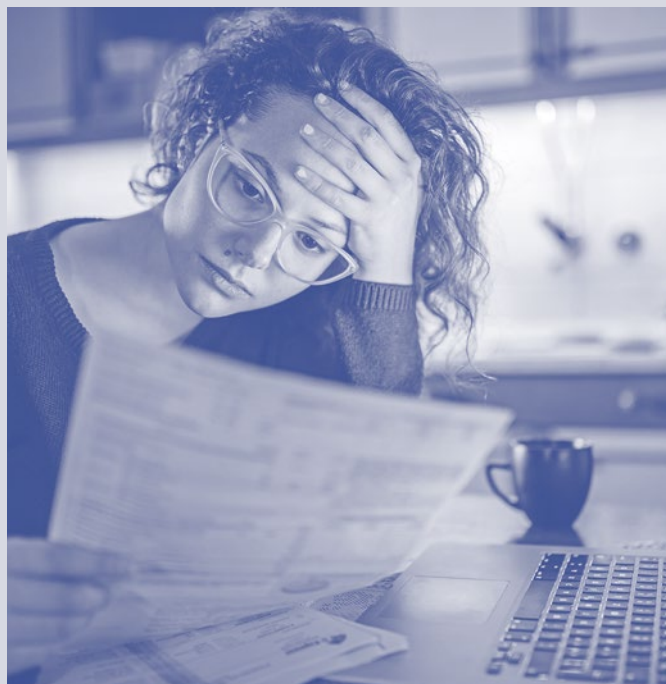
Međutim, i visokoobrazovane osobe tvrde da nailaze na češće probleme s uslugama koje pružaju javna uprava i lokalna tijela, u odnosu na osobe s najviše nižim srednjoškolskim obrazovanjem. Taj rezultat može biti odraz većih očekivanja od javnih usluga među obrazovanijim građanima.

Pravo na dobru upravu, kako je navedeno u članku 41. Povelje, temeljno je pravo koje čini sastavni dio pravnog poretka EU-a. Kao općim načelom prava EU-a, njime se ujedno obvezuje države članice kad djeluju u području primjene prava EU-a. Opće nacionalne odredbe isto tako potječu iz EKLJP-a i povezane sudske prakse Europskog suda za ljudska prava, a odnose se konkretno na koncept dobre uprave. U skladu s tim minimalnim standardima svaka osoba ima pravo na to da javna tijela njezine predmete obrađuju nepristrano, pravično i u razumnom roku. Drugi povezani aspekti uključuju transparentnost i pristup informacijama, to jest ključne alate u okviru nacionalnih sustava provjere i ravnoteže.

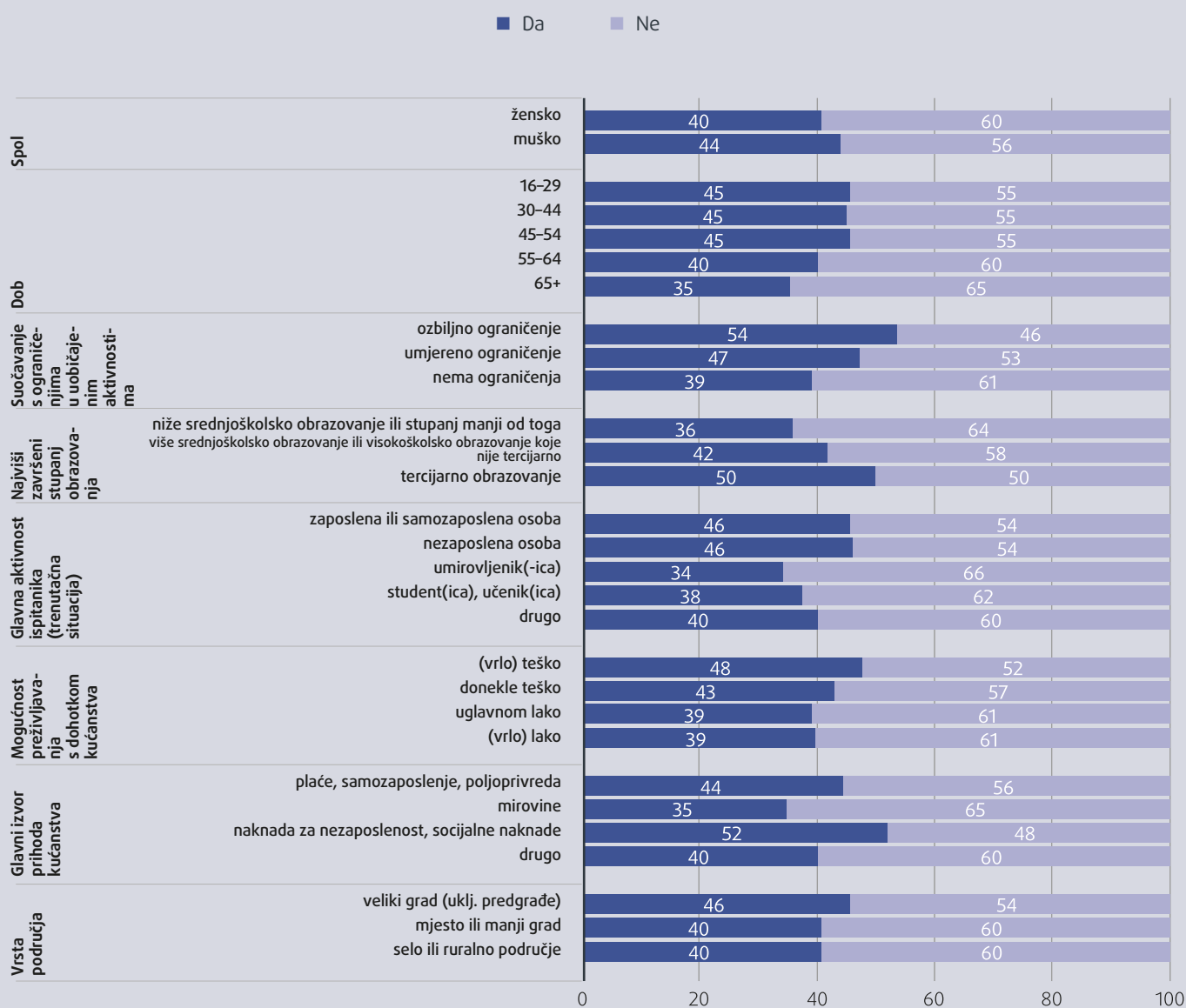
Uloga javne uprave i lokalnih tijela u tome da informacije učini dostupnima i lako razumljivima, što je ključna usluga u uobičajenim okolnostima, postaje još važnija u iznimnim situacijama kao što je pandemija koronavirusa (COVID-19) koja se dogodila 2020.

„Javna je uprava prespora. Obrada zahtjeva katkad traje tjednima, a kad odgovor stigne, informacije koje sadržava često su toliko zbrkane da ih se ne može razumjeti.“

(muškarac, dobna skupina od 65 godina ili više, ispitanik u istraživanju, Njemačka)

SLIKA 6.: SUOČAVANJE S JEDNIM ILI VIŠE PROBLEMA PRI KOMUNIKACIJI S JAVNOM UPRAVOM / LOKALNIM TIJELIMA U RAZDOBLJU OD PET GODINA PRIJE ISTRAŽIVANJA, PREMA ODABRANIM SOCIODEMOGRAFSKIM OBILJEŽJIMA (EU 27, %)^{a, b, c}

Izvor: FRA, Istraživanje o temeljnim pravima, 2019. (Podatci prikupljeni u suradnji s agencijama CBS (NL), CTIE (LU) i Statistik Austria (AT)).

Napomene:

- ^a Od svih ispitanika u EU 27 od kojih se tražilo da ispune odjeljak istraživanja „Iskustva u svakodnevnom životu“ (n = 26 493); ponderirani rezultati.
- ^b Kategorija „da“ označava udio osoba koje se suočavaju s barem jednim od šest problema navedenih u istraživanju kad je riječ o javnoj upravi i lokalnim tijelima.
- ^c Za pojedinosti o sociodemografskim varijablama koje se upotrebljavaju u analizi vidjeti Prilog I. u glavnom izvješću.

Korupcija je u nekim državama članicama veći problem nego u drugima, a posebno utječe na zdravstveni sektor. Polovina mladih smatra da je korupcija na nižim razinama prihvatljiva.

- ★ Tek je mali broj osoba (4 %) u EU-u naišao na javnog ili državnog službenika koji je u zamjenu za određenu radnju tražio ili očekivao određenu uslugu, npr. u obliku dara ili donacije. Međutim, u nekim je državama članicama EU-a ta praksa učestalija te se u takvim zemljama s tim oblikom korupcije susrela gotovo jedna petina građana.
- ★ Korupcija u području usluga zdravstvene zaštite smatra se posebno problematičnom. Više od 60 % građana u Hrvatskoj, Latviji, Mađarskoj i Slovačkoj tvrdi da svatko barem ponekad mora drugoj osobi uručiti dar ili joj učiniti neku drugu vrstu usluge u zamjenu za bolji tretman u javnim bolnicama.
- ★ Međutim, jedna četvrtina ljudi (24 %) smatra da bi ponekad ili uvijek bilo prihvatljivo uručiti dar javnom ili državnom službeniku kako bi se ubrzalo rješavanje predmeta u hitnim slučajevima. Više od 50 % ljudi u Češkoj, Hrvatskoj i Slovačkoj smatra da bi barem ponekad bilo prihvatljivo javnom ili državnom službeniku uručiti dar ili učiniti uslugu kako bi brže reagirao na hitan zahtjev. Radi usporedbe, takvo mišljenje ima najviše 20 % osoba u Finskoj, Malti, Portugalu i Švedskoj.
- ★ Konkretno, 48 % osoba u dobnoj skupini od 16 do 29 godina smatra da bi bilo prihvatljivo uručiti dar ili učiniti uslugu, u odnosu na 35 % osoba u ostalim dobnim skupinama.

Korupcija utječe na temeljna prava iz Povelje, EKLJP-a i drugih međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima. Konkretno, njome se čini povreda načela jednakosti i nediskriminacije (članci 20. i 21. Povelje). Ovisno o sektoru, počevši od sektora zapošljavanja do zdravstvenog sektora, korupcijom se ujedno čini povreda drugih prava.

MIŠLJENJE FRA-e 7.

Pitanje povezanosti između visokih stopa učestalosti i prihvaćenosti korupcije i njihova učinka na temeljna prava pojedinaca, kao što je pravo na jednak pristup državnim uslugama, izravno trebaju prepoznati i pokušati riješiti javne uprave u cijelom EU-u. To se može učiniti usmjeravanjem pozornosti na radnike u određenim ključnim sektorima, kao što je zdravstveni sektor, u kojima je stopa učestalosti korupcije visoka, te na dijelove stanovništva, kao što su mladi, među kojima se stopa prihvaćenosti određenih oblika korupcije čini viša, tako da se istakne da je korupcija nezakonita radnja i da pojedinci u tom pogledu imaju pravo na dobru upravu i jednakost.

U državama članicama u kojima istraživanje pokazuje da je stvarna stopa učestalosti ili prihvaćenosti korupcije viša, državna tijela, uz potporu civilnog društva, trebaju poduzeti svaku mjeru kako bi se te stope snizile. To se, na primjer, može učiniti tako da se pri isplati sredstava EU-a, posebno onih iz europskih strukturnih i investicijskih fondova, u predložene uvjete koji omogućuju provedbu obavezno uvrsti upućivanje na članak 41. Povelje EU-a o temeljnim pravima koji se odnosi na pravo na dobru upravu. Taj bi postupak trebala sustavno pratiti mjerodavna tijela EU-a, kao što su Revizorski sud i Europski ured za borbu protiv prijevара (OLAF).

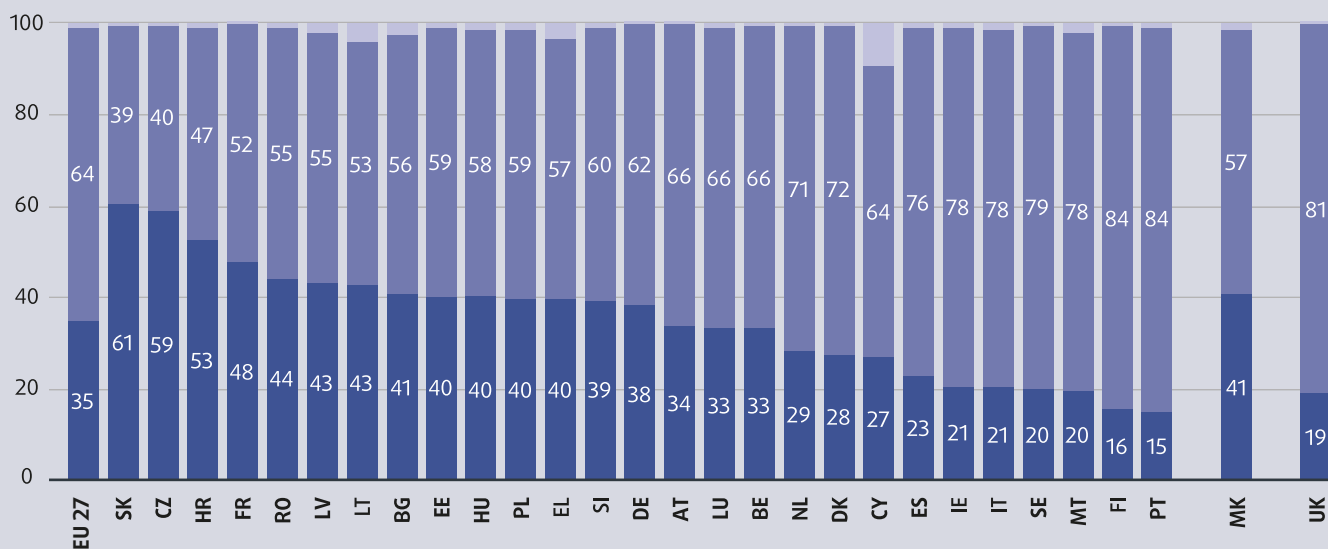
S obzirom na to da korupcija predstavlja veliku sustavnu prepreku ostvarenju temeljnih prava, taj bi se aspekt trebao trajno pratiti u okviru novog europskog mehanizma vladavine prava, na temelju čvrstih i usporedivih dokaza. Na taj se način može poduprijeti uloga EU-a u odnosu na postojeća tijela koja rade na suzbijanju korupcije, posebno na Skupinu država protiv korupcije pri Vijeću Europe (GRECO).

Takve radnje u praksi najviše utječu na socijalna prava. Korupcija u zdravstvenom sektoru utječe na pravo svake osobe na uživanje najviše moguće razine zdravlja (članak 35. Povelje). U obrazovnom sektoru ugroženo je pravo na obrazovanje (članak 14. Povelje). S druge strane, korupcijom u pravosudnom sektoru čini se povreda prava na pošteno suđenje i djelotvoran pravni lijek (članak 47. Povelje), koje je od ključne važnosti za provedbu svih drugih ljudskih prava i za sprječavanje nekažnjavanja. Nadalje, zbog nedostatka neovisnog sudstva javlja se nepovjerenje u javne institucije te se dovodi u pitanje poštovanje vladavine prava i demokracije.

„Liječnici u javnim bolnicama uvijek očekuju dar u zamjenu za bolju skrb.“

(muškarac, dobna skupina od 16 do 29 godina, ispitanik u istraživanju, Cipar)

SLIKA 7.: STAJALIŠTA O PRIHVATLJIVOSTI URUČIVANJA DARA ILI ČINJENJA USLUGE JAVNOM ILI DRŽAVNOM SLUŽBENIKU U ZAMJENU ZA ODREĐENU RADNJU U HITNIM SLUČAJEVIMA, PO ZEMLJI (%)

- Ponekad je ili uvijek prihvatljivo
- Nikad nije prihvatljivo
- Ne znam ili ne želim se izjasniti

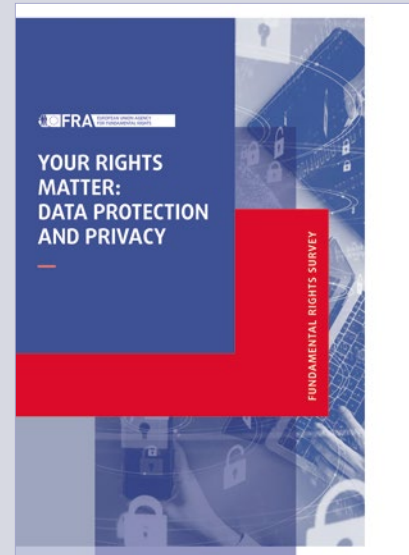
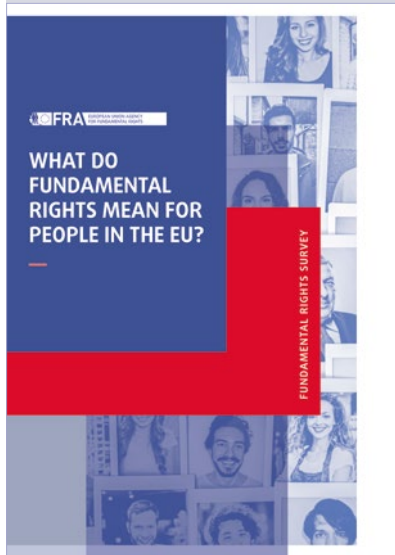
Napomene:

od svih ispitanika u EU 27, Ujedinjenoj Kraljevini i Sjevernoj Makedoniji (n = 34 948); ponderirani rezultati.

Izvor: FRA, Istraživanje o temeljnim pravima, 2019. (Podatci prikupljeni u suradnji s agencijama CBS (NL), CTIE (LU) i Statistik Austria (AT)).

U ovom se sažetku iznose glavni rezultati FRA-ina prvog izvješća o istraživanju o temeljnim pravima. FRA je objavila još nekoliko publikacija u kojima se navode odabrani rezultati istraživanja. One su dostupne na FRA-inim službenim stranicama.

„PROMICANJE I ZAŠTITA VAŠIH TEMELJNIH PRAVA DILJEM EU-a“ –

U ovom se sažetku iznose glavni zaključci FRA-ina prvog izvješća na temelju istraživanja o temeljnim pravima. U okviru istraživanja prikupljeni su podatci o iskustvima, percepciji i mišljenju oko 35 000 osoba o nizu pitanja koja su na različite načine obuhvaćena pojmom ljudskih prava.

Sažetak je usmjeren na rezultate s obzirom na mišljenja ispitanika o ljudskim, odnosno temeljnim, pravima, njihova stajališta i percepcije o funkcioniranju demokratskih društava kao stupa na kojem se temelji napredak u provedbi ljudskih prava, te njihove stavove i komunikaciju s javnim službama čija je dužnost provoditi pravo o ljudskim pravima i štiti ljudska prava svih pojedinaca.

SUSTAINABLE
DEVELOPMENT GOALS

FRA – AGENCIJA EUROPSKE UNIJE ZA TEMELJNA PRAVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Beč – Austrija

Tel. +43 158030-0 – Faks +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

twitter.com/EURightsAgency

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Ured za publikacije
Europske unije